

1 DECEMBER 1941.

AFLEVERING 8.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

HOOFDREDACTEUR: Dr. JAC. P. THIJSSE, Bloemendaal.

REDACTEUR: Dr. J. HEIMANS, Amsterdam.

Adres Redactie & Administratie: W. VERSLUYS' UITGEVERS MIJ. N.V.,
2e Oosterparkstraat 221/223, Amsterdam (O.).

Postchèque en Giro 15205. Gem. Girokantoor, Amsterdam V. 6482.

Uitgave van W. VERSLUYS' UITGEVERS MIJ. N.V., Amsterdam (O.).

Prijs per jaar f 6,80* bij vooruitbetaling.

(Prijsverhoging toegestaan door Depart. van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, onder No. 17796, N. P., dato 23 April 1941)

AMSTERDAM IN EERE.

Wie maken eigenlijk de reputatie van een stad of een streek? En wie zijn aansprakelijk voor het zotte vooroordeel, dat Amsterdam „geen omstreken” heeft? Ik had al jaren lang in en om Amsterdam gelukkig en tevreden geleefd, eer ik die bewering tegenkwam en wel in een boek. In mijn omgeving werd over Amsterdam nooit geklaagd. Maar daar stond het: hatelijk en plagerig: „Amsterdam; gras en slooten anders niet”.

Dat was in Amstelodamia van Jan ter Gouw, een boek van een kleine honderd jaar geleden. Ter Gouw was een vriend en medewerker van Jacob van Lennep, en dat was zooals ieder weet, de aardigste, veelzijdigste Amsterdammer, die ooit heeft geleefd en zooals we er helaas maar zelden of nooit ontmoeten. Maar met een beetje minder ben ik ook al tevreden.

Jacob van Lennep kende Amsterdams omstreken wel, want hij logeerde vaak op Voorland in de Watergraafsmeer. Misschien is in zijn werken wel een weerklink

daarvan te vinden. In Ferdinand Huyck krijgen we wel enkele dingen te zien, maar tegelijk ontwaren wij daar, dat de voorname Amsterdammers buitenverblijven hadden in het Gooi en langs den duinkant. En dat is al begonnen in den Gouden Eeuw. Niemand minder dan Vondel getuigt daarvan in menigen dichtregel. Zoo kom ik tot het somber vermoeden, dat Amsterdam's omstreken de vergelijking met Gooi en Duinen en zelfs met de Vechtstreek naar den smaak dier tijden niet konden doorstaan. Wel zijn er ook buitens gesticht langs Gein en Gaasp, Amstel en Schinkel, waarvan enkele nog in stand zijn gebleven of sporen hebben achtergelaten, maar die hadden weinig uitwerking. Dus toen gold reeds de leuze: „Zand en Bosch”.

Daarin bestaat ook niet de ware natuur van Amsterdam's omstreken. Die uit zich

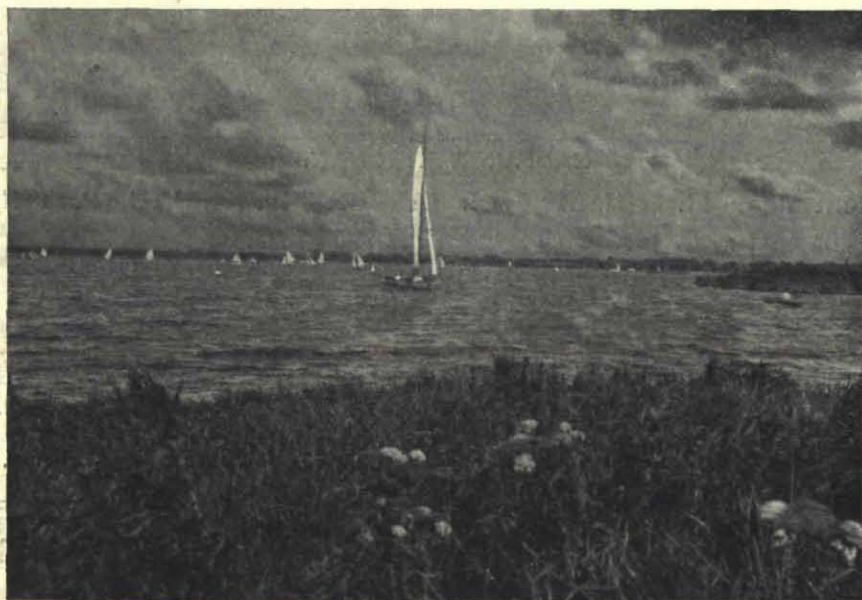

Fig. 1. *Nieuwe Meer.*

werkelijk in „gras en slooten” het heerlijke polderland met zijn boezemwateren en plassen. Daarbij dan nog de Zuiderzee. Laat ons ook even denken aan de figuur, die Amsterdam zelve in het landschap maakt, aan de vergezichten, die men van buiten af op onze dierbare stad genoot en thans nog geniet, ondanks het verdwijnen van het aloude havenfront van de Buitenkant, ondanks ook het ontbreken van het glinsterend koepeldak van het Paleis voor Volksvlijt.

De breede lagen van Amsterdam's bevolking hebben steeds ons heerlijk polderland en de mooie Zuiderzee weten te waardeeren, maar wij schreven er geen lofdichten over. Hoogerop dan „schuitje varen, theetje drinken, varen wij naar den Overtoom” kwamen wij niet. Maar wel stonden we voor dag en dauw op, om naar Zeeburg te wandelen en daar de zon te zien opkomen boven het zilveren zeetje. Nooit werden

we moede, langs die kust te wandelen, nu eens tot Monnikendam, dan weer naar Muiderberg. Dan dolen langs de wateren van het Polderland: Diem, Gaasp, Gein, Winkel, Waver, Holendrecht, Bullewijk, Amstel, Westeinder Plas, Ringvaart, Nieuwe Meer, Schinkel en, als het ons verder zinde, de Vecht en de Plassen van Ankeveen en Kortenhoef.

Amstelveense weg, Koenenkade, Sloterjaagpad was trouwens de geijkte Zondagmorgenwandeling voor de Amsterdamsche arbeiders en hun gezinnen, evengoed als Amstelveense weg, Kalfjeslaan, Amsteldijk en ook de Slatuintjes. Ik herinner mij dat nog heel goed van 65 jaar geleden.

Fig. 2. *Rand van het Bosch aan het Nieuwe Meer.*

Nu is het wel anders geworden. Naarmate de stad zich uitbreidde kregen we ook meer omstreken en het begint er nu aardig op te lijken, dat we ze zien uitbreiden van de Noordzee tot de Eem, van Monnikendam tot de Kaag, ongeveer het gebied van kaartblad 25 van de Topografische kaart 1 : 50 000.

Zestig jaar geleden huldigde ik reeds dit beginsel. Mijn werkingssfeer werd toen bepaald door den afstand van één langdedagwandeling heen en terug. Dan haalde je net Zandvoort en Baarn en ruim Monnikendam en Aalsmeer en had je nog tijd genoeg, om onderweg flora en fauna te bestudeeren. Voor een prikje huurde je waar het pas gaf een roeibootje. Geen wonder, dat ik onbepaalde bewondering koesterde voor mijn woonplaats en dat Jan ter Gouw's „gras en slooten” mij vervulden met medelijden en onrust.

Nu is er onlangs een boek verschenen, dat heet „Amsterdam, natuurhistorisch gezien”. Het is uitgegeven als Gedenkboek bij gelegenheid van het veertigjarig bestaan van de Afdeeling Amsterdam van de Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging en in den handel verkrijgbaar ¹⁾. Het bevat een kleine veertig studies van ter zake kundigen. Wie dit boek door werkt, moet wel tot het inzicht komen, dat Amsterdam's omgeving een van de aantrekkelijkste oorden ter wereld is, tenminste voor behoorlijk onderwezen menschen, die het geluk deelachtig zijn, belangstelling in bijzonderheden te paren aan een juisten blik op het geheel, zooals onze schilders uit de tweede helft van de negentiende eeuw die bezaten. Nu dan het boek:

Eerst krijgen we een interessant historisch overzicht en dan komen de wetenschappelijke artikelen.

Allereerst een uitmuntende beknopte geologie van de omgeving van Amsterdam door Prof. Dr. C. H. Edelman en Dr. W. A. J. Oosting. De geleerde auteurs beginnen al dadelijk met de „groote” omgeving, zelfs nog iets ruimer dan het bovengenoemde vel Amsterdam en geven daarvan een fraaie, uitvoerige gekleurde geologische kaart, die ieder wandelaar in Amsterdams dreven zich in het geheugen dient te prenten en die hem tot opmerkzaamheid dringt bij het doorkruisen van het gebied. Het Gooi, de Duinen, het Polderland krijgen ieder behoorlijk een beurt en dat niet maar eventjes, doch met een uitvoerigheid en degelijkheid, die men van 40 bladzijden niet zou durven verwachten. Maar de begaafde auteurs verspillen dan ook geen enkel woord en bezondigen zich niet aan schijnschoone tirades.

Voor Amsterdam's onmiddellijke omgeving is natuurlijk het Polderland de hoofdzak. Wanneer wij dit bestudeeren bij Edelman en Oosting, dan krijgt de mooie kaart nog meer licht en leven en we verlangen nog eens te wandelen van Schiphol naar Ouderkerk, langs Bullewijk en Winkel naar Abcoude en over Nichtevecht en Uitermeer naar Bussum, liefst in de eerste week van Mei. Een romantisch gedoe van veen en klei en wilde wateren.

Sedert wijlen Prof. Dubois kersverse lange turven te voorschijn zag komen uit een bouwput in Amsterdam zijn er duidelijker inzichten gekomen omtrent de vorming van veen en de begrippen hoogveen en laagveen. Dr. Betje Polak heeft dat geval toen keurig uitgewerkt en mevrouw Dr. G. G. Vermeer-Louman ging daar nog nader op in en van haar krijgen we nu in ons boek te lezen, wat dat veen door middel van de daarin bewaarde stuifmeelkorrels ons kan vertellen van boschgeschiedenis en veenwording. Hiermee is de geologie voorloopig afgehandeld.

Nu komt de stad zelf. De heer Alings laat Amsterdam groeien van visschersdorp tot wereldstad en ontdekt in de oudste gedeelten nog sporen van de plattelandsheid van eeuwen her. Men kan zeggen, dat de stad onmiddellijk bij zijn ontstaan de „omgeving” begon te verslinden.

Dan komt Ir Scheffer ons troosten over het verloren paradijs en vertelt wat hij en de zijnen allemaal doen en zullen doen, om onze woonplaats te maken tot een

1) Uitgave van Scheltema en Holkema, prijs ingen. s 3,50, geb. f 4,75.

lustoord. Naarmate wij oudjes dood gaan, zal dat al meer en meer gewaardeerd worden. Er zijn nog maar weinig menschen, die weten dat de Amstelveensche weg eenmaal de verrukkelijkste polderweg ter wereld was. De Sloter en Osdorper wegen, die „behouden” zullen blijven (grootendeels) lijken er wel een beetje op, maar ze zijn inmiddels al geasfalteerd en ze hebben geen Schinkel. Ook zijn de zonden van 1870 niet goed te maken. De Muiderpoort-buurt, de Pijp en nog zoo'n paar kwartieren hebben de Natuur belet, door te dringen tot in de binnenstad. Ik herinner mij nog, dat de Hortus nog in verband stond met de Zuiderzee, door middel van Artis, Muiderbosch, Roomtuinen, Vosje, Zeeburgerdijk, Jodenkerkhof.

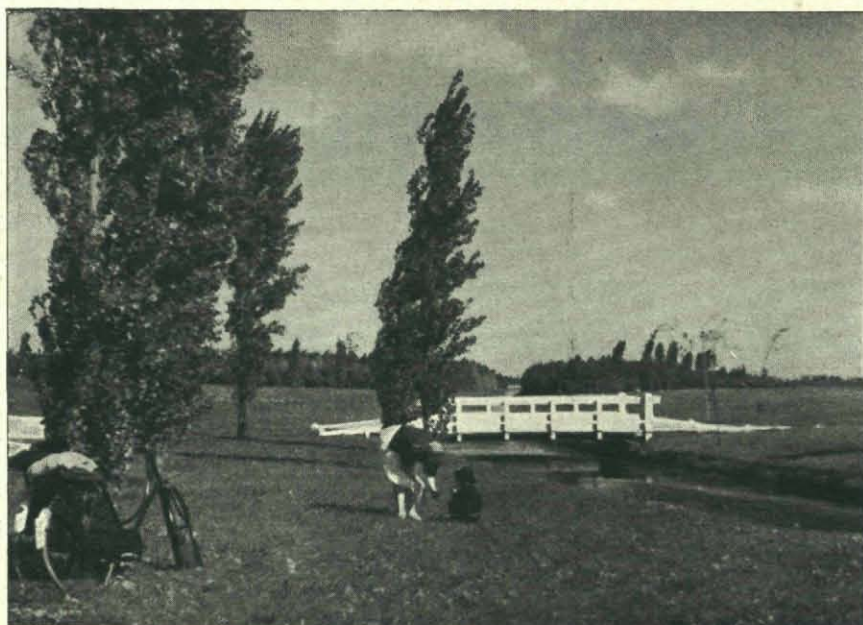

Fig. 3. *In het Bosch.*

Tegenwoordig wordt er voor gezorgd, dat straalsgewijs plantsoen zoo ver mogelijk doordringt naar de middenstad. Maar het Vondelpark is eigenlijk reeds ingebouwd en daardoor verarmd. Ons nieuwe Bosch zou aan de Oostzijde ook reeds het contact met buiten verliezen, indien Publieke Werken niet een breede parkstrook had gereserveerd, die leidt naar den Amstel.

Er wordt wel wakker gewerkt. Iedereen is terecht vol lof over het Bosch, maar wat mij van even groot belang lijkt, is de belofte, dat Waterland met de Dieën, Kinselmeer, Barnegat en de Breken in zijn tegenwoordigen staat behouden zal worden. Het Amsterdamsche Bureau voor Natuurbescherming mag dat heele landschap nog wel eens ter dege bekijken en ook aandacht geven aan reeds verlande breekjes. Ook het buitenland langs het IJmeer moet heel zorgvuldig worden behandeld.

Heel bemoedigend is het aantal sportterreinen en volkstuinten. Op de kaart IV zie ik geen aanwijzing voor de schoolwerktuintjes. Vermoedelijk komen die in aansluiting aan de parken en sportvelden. Ook zou ik aan een tiental parken een „instructief plantsoen” wenschen.

Al met al ziet de nieuwste stad er zeer prettig uit en het „nieuwe groen” kan ruimschoots vergoeden wat er aan „natuurlijke” omgeving verloren ging.

En dan het Bosch. Behalve de heer Scheffer, handelen hierover nog de heeren Koning en Koster en ook de vogelman Sluiters en allemaal zijn ze even tevreden.

Fig. 4. Durgerdam.

Ik ook en ik ben er zeker van, dat de verwachtingen, die de heeren uitspreken, ten volle zullen worden verwezenlijkt.

De oorlog heeft stagnatie gebracht in de uitvoering. Land- en tuinbouw hebben op ettelijke hektaren den boscbouw verdreven. Zoo heel erg is dat niet, het kan een jaartje velen. Maar wat er reeds was aangeplant, laat zich niet storen en sommige boomsoorten groeien met verbijsterende weligheid. De beroepsboschbouwers slaan dat inderdaad met verwondering gade, gewend als ze zijn, te werken op onvruchtbaren bodem. Deze polderklei geeft nu den boomen gelegenheid te toonen, wat zij kunnen. De eene soort is meer mans dan de andere en men heeft nog heel wat te plooiën en te schikken, eer elke soort behoorlijk zijn aandeel krijgt. Inmiddels is het bosch al zoover, dat Haarlemmers, die toch zoo'n prachtige omgeving hebben, hier een kijkje komen nemen.

Allerlei soorten van vogels hebben er zich reeds gevestigd, eerst wel op de vijvers en vaarten, maar ook al in het bosch zelve. Het meest verwacht ik voorloopig van de windsingels langs den westkant, vooral wanneer men daar het „onkruid” een beetje met rust laat. Daar kan binnen vijf jaar de nachtegaal dan huizen.

Een ander nieuw gebied zijn de modderterreinen. Nog jaren en jaren zal er om Amsterdam gegraven en gebaggerd worden. Zoo krijgen we overal stortplaatsen en die hebben al veel moois doen verdwijnen. Maar ze hebben ook hun goede zijde, want ze lokken een menigte vogels en hebben ook een aardige kaleidoscopische flora.

In vroege jaargangen van „De Levende Natuur” kunt ge het relaas vinden van de tochten, die Steenhuizen en ik ruim veertig jaar geleden deden naar den Driehoek, die toen in wording was en die nu al lang stabiel vast land is geworden.

Sedert dien kwamen de Rothoek, het Oostzanergat, enz. In het artikel Vogellevens van Amsterdam vertelt Sluiters daarvan allerlei. Hij onderscheidt: 1°. Vogels van tuinen, parken, begraafplaatsen enz. 2°. Heide- en moerasvogels, waarbij ook de rietbewoners. 3°. Vogels van en langs de voormalige Zuiderzee. 4°. Vogels van de opgespoten terreinen. Hij verklaart, dat hij het vogelwaarnemingsgebied van Amsterdam, met dat van geen enkele plaats in Nederland zou willen ruilen en neemt dan dit gebied niet eens zoo heel ruim, blijkbaar toch telt hij noch de duinen mee, noch het Gooi, want hij beklaagt zich over de schaarschte aan bosch. Hieruit volgt, dat de Amsterdammer, die de „ruime omgeving” aanneemt, op vogelgebied wel zeer bijzonder is begunstigd. Bij gelegenheid ga ik eens natellen welke van de bijna vierhonderd soorten, die in Nederland zijn waargenomen, *niet* in dat Amsterdamsch gebied voorkomen. Het zullen er niet veel zijn.

Andere artikelen handelen over de Amsterdamsche Reptielen en Amphibieën (Heimans), over de Vlinders (Lempke en Vari) eventjes 700 soorten; over de Zoogdieren (W. J. Maan), de Vliegen en Muggen (Prof. de Meyere), de Stedelijke fauna (Prof. de Beaufort), de Spinnen (Dr M. Pinkhof), de Entomologische verzamelingen van Amsterdam (J. B. Corporaal), de Hortus botanicus (Prof. Stomps), de Kevers (Prof. Wiel), Biologisch Leven in de Amsterdamsche grachten (Dr N. L. Wibaut-Isebree Moens), de begroeiing van palen en schoeiingen in dokken en grachten (Dr A. G. Vorstman), de Visschen (Dr B. Havinga), de Schaaldieren (L. Bijlmer), de Mollusken (W. S. S. van Benthem Jutting), de Hommels (Dr. G. Barendrecht), Iepen en iepenziekte (Prof. Dr Johanna Westerdijk).

Artis en het Onderwijs worden verzorgd door Sunier, Engels, Portielje en Offerijns.

De botanici komen voor den dag met den plantengroei op ruigten en opgespoten terreinen († J. Prins) de plantengemeenschappen om Amsterdam (Dr G. Kruseman), Paddenstoelen (H. Kleyn), Zoutgrassen (P. Jansen), een Zoutmos (Dr A. J. M. Garjeanne) en de Orchideeën (S. D. Deinum). Prof. Dr W. M. Docters van Leeuwen doet ons Swammerdam kennen als een zeventienden-eeuwschen Amsterdamschen gallenonderzoeker. En Drijver vertelt van lief en leed der natuurbescherming om Amsterdam.

Een inspectie op den v
een dag kon duren. Dat zou
naar Holland. De vrienden
dat ik het filmen van de be
Inderdaad, op den dag van
in den namiddag, op de ter
de paalschoeiing en toen bl
toefden alle vier nog in het
aanstonds het nest verlaten
welke ik op mijn rijwiel ha
zeldzame gelegenheid voort
is. De jongen van de kleine